

Abstract: *The article presents ornamental gardens of the Silesian towns in the Baroque period. According to the tendency of this period ornamental gardens of aristocracy and townspeople arranged after a French manner (with the main axis connecting gardens with residences and complicated and elaborated parterres). None of those gardens have survived. We can only learn*

of their existence when studying old plans and scarce iconographical resources.

Key words: *Silesia, Baroque gardens, formal gardens, garden composition.*

¹⁰ M.in. plan Świdnicy zatytułowany *Schweidnitz*, z 1748 r. w zbiorach Staatsbibliothek Berlin, sygn. X 33650/2.

Dr inż. arch. Czałczyńska-Podolska Magdalena¹

OCENA MIEJSCA ZAMIESZKANIA W ASPEKTCIE REALIZACJI POTRZEB REKREACYJNYCH MIESZKAŃCÓW

THE DWELLING PLACE ASSESSMENT IN THE ASPECT OF SATISFYING RECREATIONAL NEEDS OF ITS RESIDENTS

■ Osiedlowe tereny rekreacji pełnią istotną rolę w zaspokajaniu potrzeb rekreacyjnych mieszkańców miast, umożliwiając im bieżącą regenerację sił oraz poczucie wspólnoty i budowę sąsiedzkich więzi, w oparciu o wspólne spędzanie czasu. Pomimo ogromnego znaczenia dla miast, pozostają zazwyczaj na marginesie zainteresowań lokalnych władz, skłonnych do bardziej prestiżowych inwestycji. Wobec schematyczności projektów, przestrzeń przeznaczona do rekreacji pozostaje w najlepszym razie terenem zielonym, wyposażonym w elementy małej architektury, bez uwzględnienia lokalnych uwarunkowań i potrzeb mieszkańców. Prognozy socjologiczne dotyczące m. in. czasu i miejsca pracy oraz stylu życia, wskazują, że popyt na korzystanie z nich będzie wzrastać. Wskazuje to na potrzebę badań nad możliwościami wykorzystania terenów mieszkaniowych dla wypoczynku i rekreacji.

W latach 2003–2006 prowadzono badania, mające na celu dokonanie oceny osiedli pod względem możliwości rekreacji. Przeprowadzono je w kontekście scharakteryzowanych grup potrzeb rekreacyjnych. Celem było znalezienie odpowiedzi na pytanie: jakie warunki należy spełnić, by przestrzeń osiedlowa mogła być postrzegana jako atrakcyjne środowisko rekreacji. Przedmiotem badań były wybrane osiedla mieszkaniowe zlokalizowane w Szczecinie, realizowane od początku lat 70. do lat 90. ubiegłego wieku. Zebrano również obfity materiał porównawczy ilustrujący możliwości poprawy warunków rekreacji na przykładzie osiedli niemieckich, szwedzkich i duńskich.

Ocena możliwości zaspokojenia potrzeb rekreacyjnych w badanych osiedlach w Szczecinie²

Decyzja o podjęciu aktywności rekreacyjnej wiąże się z uznaniem terenu za atrakcyjne miejsce rekreacji, co jest ściśle związane z poczuciem możliwości zaspokojenia potrzeb, przy jednoczesnej świadomości dostępności terytorium. Pomimo różnorodności indywidualnych potrzeb i oczekiwań użytkowników w stosunku do przestrzeni rekreacji, wynikających z szeregu uwarunkowań takich jak wiek, temperament czy płeć, możliwe okazało się usystematyzowanie ich w pewne grupy (przy wykorzystaniu piramidy potrzeb, wg A.H. Masłowa).

Określono też kryteria ich zaspokojenia w odniesieniu do rekreacji oraz dokonano oceny osiedli w kontekście możliwości ich realizacji.

Jak wykazała analiza, potrzeba bieżącej regeneracji sił znajduje w osiedlach dość ograniczone możliwości zaspokojenia z uwagi na fragmentaryczność ciągów pieszych i rowerowych oraz anektowanie ich przez samochody. Potrzeba komfortu, związana z istniejącym mikroklimatem, wydaje się być realizowana tylko w tych osiedlach, w których korzystne warunki lokalizacyjne zapewniają mieszkańcom kontakt z pobliskim kompleksem zieleni ogólnomiejskiej. Brakuje jednak działań świadczących o świadomej aktywności w kierunku zwiększenia powierzchni biologicznie czynnej oraz izolacji od źródeł hałasu i zanieczyszczeń.

Potrzeba kontaktów nie jest realizowana w stopniu wystarczającym z uwagi na braki programowe. Program rekreacyjny osiedli kierowany jest praktycznie do jednej grupy wiekowej użytkowników – dzieci. Brak też zróżnicowania przestrzeni pod kątem różnego stopnia dostępności.

W szczególności brakuje przestrzeni integracji ogólnosiedlowej, miejsc spotkań i zdarzeń. Potrzeba indywidualizmu i wyrażenia siebie jest częściowo realizowana dzięki klubom osiedlowym. Brakuje jednak miejsc kreatywnej rekreacji jak i możliwości samodzielnego kształtowania przestrzeni. Tylko jedno z badanych osiedli posiadało planowo zagospodarowane przedogródki. Potrzeba rozwoju i poznawania, realizowana głównie przez bogaty program obejmujący szereg form aktywności rekreacyjnych, łączenie edukacji z wypoczynkiem – wymaga uzupełnienia, z zasady we wszystkich osiedlach. Uzupełnienia wymaga oferta dla młodzieży i dorosłych. Potrzeba estetyki znajduje częściowo możliwości zaspokojenia w dwóch z badanych osiedli, w których korzystna lokalizacja i dobre warunki naturalne – sąsiedztwo lasu, zróżnicowana rzeźba terenu, znaczna ilość zieleni – wpływają na urozmaicenie i wzbogacenie krajobrazu (Il. 1).

¹ Katedra Projektowania Krajobrazu, Akademia Rolnicza w Szczecinie.

² Przedmiotem badań były osiedla: Wzgórze Hetmańskie, Przyjaźni, Kaliny, Arkońskie, Książąt Pomorskich, bp. Bandurskiego i Bukowe.

Potrzeby rekreacyjne	Ograniczenia w zaspokajaniu potrzeb	
	osiedle Wzgórze Hetmańskie	osiedle Arkońskie
Bieżąca regeneracja sił	Ograniczone możliwości – fragmentaryczność ciągów i brak spójnego ich systemu; główny ciąg spacerowy w górnej części osiedla zdewastowany; anektowanie przestrzeni przez samochody;	Względnie dobre warunki do realizacji – ciągi piesze tworzą dość spójny system; ale brak jest głównego ciągu pieszego;
Komfort	Ograniczone możliwości – brak izolacji od źródeł hałasu i zanieczyszczeń; niekorzystne sąsiedztwo linii kolejowej;	Dość dobrze realizowana z uwagi na sąsiedztwo Lasku Arkońskiego;
Kontakty	Realizowana w niewielkim stopniu przez dzieci (place zabaw); braki programowe dotyczą przestrzeni ogólnosiedlowych (dewastacja terenów sportowych, brak ogrodu osiedlowego), jak i większości wewnątrz sąsiedzkich (zdewastowane placówki gospodarcze);	Braki programowe – teren który mógłby pełnić rolę osiedlowego ogrodu jest zaniedbany; brak atrakcyjnego forum, miejsca spotkań i wymiany informacji;
Indywidualizm i wyrażanie siebie	Nie jest realizowana – zagospodarowanie przestrzeni i program funkcjonalny nie umożliwiają podjęcia form rekreacji kreatywnej;	Jest częściowo realizowana dzięki działalności ośrodka „Saniga”; jednak przestrzeń osiedla pozbawiona elementów zindywidualizowania;
Rozwój	Ograniczona do możliwości rozwijania sprawności ruchowych najmłodszych użytkowników przestrzeni;	Braki programowe – trzy place zabaw oferują tylko aktywność ruchową;
Estetyka	Częściowo zaspokajana dzięki zróżnicowanej rzeźbie terenu i dość znacznej ilości zieleni; niekorzystnie oddziałuje monotonna zabudowa;	Dość dobrze zaspokajana dzięki korzystnej lokalizacji i dobrym warunkom naturalnym; zabudowa dobrze wkomponowana w krajobraz;

II. 1. Ograniczenia w realizacji potrzeb rekreacyjnych na wybranych przykładach osiedli w Szczecinie.

Fig. 1. Limitations of fulfilling recreational needs in selected estates in Szczecin.

Potrzeba	Realizacja potrzeb	
	Osiedle Augustenborg	Osiedle Hellersdorf
Bieżąca regeneracja sił	System bezpiecznych ciągów spacerowych wśród zieleni;	System ciągów pieszych i rowerowych ułatwiających penetrację osiedla;
Komfort	Uspokojenie ruchu samochodowego, zazielenienie parkingów i ulic; zwiększenie powierzchni biologicznie czynnej – likwidacja rozległych betonowych nawierzchni, pnącza na elewacjach; proekologiczna polityka gospodarowania odpadkami, stosowanie ekologicznych materiałów – Eko-plan Hellersdorf;	Uspokojenie ruchu samochodowego – ograniczenie prędkości do 30 i 15km/godz, ograniczenie penetracji osiedla przez samochody; transport ekologiczny – „Electric Carpool”; Zwiększenie powierzchni biologicznie czynnej – 9500 m2 powierzchni zielonych dachów, parkingi
Kontakty	Działalność klubu osiedlowego: organizacyjna i inicjująca aktywność rekreacyjną mieszkańców oraz koordynująca wspólne cele (np. warsztaty edukacyjne); centrum osiedlowe – Helle Mitte;	Działalność klubu osiedlowego: organizacyjna i inicjująca aktywność rekreacyjną mieszkańców oraz koordynująca wspólne cele (np. warsztaty edukacyjne); ogólnosiedlowy ogród połączony z terenami szkolnymi;
Indywidualizm	Stworzenie plenerowych galerii (elewacje budynków miejscem prezentacji lokalnych twórców); indywidualnie zagospodarowane wnętrza; przedogródki;	Zagospodarowane w sposób indywidualny wnętrza sąsiedzkie; mieszkańcy biorą udział w kształtowaniu i urządzaniu wnętrza;
Rozwój	Miejsca rekreacji dla użytkowników zróżnicowanych pod względem zainteresowań i wieku (tematyczne place zabaw, miejsca gier itp.);	Miejsca rekreacji dla użytkowników zróżnicowanych pod względem zainteresowań i wieku – muzyczny plac zabaw, konstrukcyjny, miejsca gier;
Estetyka	Wprowadzenie detalu architektonicznego i elementów małej architektury; modernizacja elewacji – działanie kolorem i fakturą;	Wprowadzenie wody w krajobraz (kanały i zbiorniki na wodę deszczową), detalu architektonicznego i elementów małej architektury (skarpy, pergole, murki);

II. 2. Realizacja potrzeb rekreacyjnych na przykładzie osiedla Augustenborg (Malmö) i Hellersdorf (Berlin).

Fig. 2. Realization recreational needs in the sample Augustenborg (Malmö) and Hellersdorf (Berlin) estates.

Możliwości realizacji potrzeb rekreacyjnych w badanych osiedlach zagranicą³

Podstawową bazę dla realizacji potrzeby regeneracji sił w analizowanych osiedlach, stanowią piesze ciągi spacerowe i ścieżki rowerowe. Tworząc spójny system, umożliwiają nie tylko sprawną komunikację, ale też porządkują i integrują przestrzeń, stanowiąc często czytelną oś kompozycyjną osiedla (osiedle Gropiusstadt). Łącząc zaś istotne miejsca, stają się atrakcyjnym segmentem rekreacji odbywanej „przy okazji”.

Potrzeba komfortu realizowana jest głównie przez działania poprawiające mikroklimat – proekologiczne rozwiązania, np. wprowadzenie zielonych dachów, ekologicznych form transportu, ograniczanie ruchu kołowego (osiedle Augustenborg), co wpływa na efektywniejszy przebieg rekreacji. Realizacja potrzeby kontaktów odbywa się przez stworzenie warunków generujących poczucie swojskości i przynależności do wspólnoty – we wnętrzach sąsiedzkich oraz osiedlowych przestrzeniach publicznych, jak np. plac pod konstrukcją namiotową (Sachsendorf-Madlow).

Realizacja potrzeby indywidualizmu i wyrażenia siebie odbywa się dzięki kompozycjom, obrazom i rzeźbom, które umożliwiają współuczestniczenie w sztuce, pobudzając do kreatywnych form rekreacji. Do takich może należeć galeria plenerowa (osiedle Hellersdorf) oraz przez stworzenie warunków do kreatywnych form zabawy i rekreacji jak np. muzyczny plac zabaw (Augustenborg) i możliwość samodzielnego kształtowania przestrzeni.

Znakomitym przykładem realizacji potrzeby rozwoju i poznania są interaktywne place, umożliwiające wszechstronny rozwój dziecka na bazie zabaw o charakterze dydaktycznym (osiedle Hellersdorf, Marzahn). Budowane są tam silne bazy społeczne stanowiące podstawy dla integracji mieszkańców i rozwoju więzi sąsiedzkich na gruncie rekreacji o charakterze ogólnosiedlowym. Potrzeba estetyki realizowana jest poprzez kontakt z naturą. W myśl tego osiedle kształtowane jest jako teren zielony – niemal „dziki”, lub precyzyjnie przemyślany zespół miniwnętrz o charakterze ogrodowym (osiedle Gropiusstadt i Thermometersiedlung).

Analiza wskazuje zatem na istniejący w terenach osiedli mieszkaniowych ogromny potencjał możliwości zaspokajania potrzeb rekreacyjnych. Aby jednak osiedle mogło zapewnić realizację potrzeb rekreacyjnych, konieczne jest zastosowanie rozwiązań funkcjonalno-przestrzennych dotyczących np. wyszczególnionych grup potrzeb (Il. 2).

Stosowanie wyróżnionych działań zostało poparte rozumieniem rekreacji w sposób elastyczny i wielokierunkowy. Rekreacja wydaje się nie być pojmowana tu jedynie jako czynność, która umożliwia regenerację sił psychicznych lub fizycznych, ale jest odzwierciedleniem sposobu myślenia o niej jako pożądanym stanie. Wpływ na to ma całokształt środowiska jakie umożliwia nam realizację indywidualnych potrzeb. Stosowane konkretne działania wpisujące się w kompleksowe rozumienie pojęcia

rekreacji odpowiadają na różnorodne grupy potrzeb mieszkańców. Rekreacja dotyczy tu również struktury przestrzennej osiedla, dzięki czemu staje się ono przestrzenią atrakcyjną.

Streszczenie: Przedmiotem badań prowadzonych w latach 2003–2006 były tereny rekreacyjne osiedli mieszkaniowych w Szczecinie. Celem badań była ocena możliwości oraz dokładne zdefiniowanie warunków zaspokajania potrzeb rekreacyjnych mieszkańców.

W większości badanych osiedli potrzeby rekreacyjne mieszkańców zaspokajane są tylko w niewielkim stopniu. Jednym z koniecznych warunków jest kompleksowe zrozumienie koncepcji rekreacji i uznanie przestrzeni całego osiedla za pojedynczy teren rekreacyjny.

Słowa kluczowe: osiedla mieszkaniowe, rekreacja osiedlowa, atrakcyjność rekreacyjna.

Abstract: *The subject of the 2003–2006 research were the recreation grounds of housing estates in Szczecin. The research aimed at assessing the possibilities for satisfying the recreation-related needs of their residents and precisely defining the conditions thereof. In the majority of analysed estates, the recreation-related needs of residents are being satisfied only to a limited extent. One of the necessary conditions is a comprehensive understanding of the concept of recreation and considering the whole estate as a single recreation ground.*

Key words: housing estates, recreation, recreation attractiveness.

³ Materiał porównawczy stanowiły osiedla: Augustenborg (Malmö), Gillesager (Kopenhaga), Gropiusstadt (Berlin), Thermometersiedlung (Berlin), Kirchdorf-Süd (Hamburg), Sachsenhof-Madlow (Cottbus), Marzahn (Berlin), Woltmannweg (Berlin), Hellersdorf (Berlin).

Dušan Daniš, Juraj Modranský, Milan Kulanda¹

ENUMERATION OF ALLOCHTHONOUS WOODY SPECIES IMPACT RISK RATE ON LANDSCAPE ELEMENTS²

OBLICZANIE STOPNIA ZAGROŻENIA ODDZIAŁYWANIEM ALLOCHTONICZNYCH GATUNKÓW DRZEW NA ELEMENTY KRAJOBRAZU

■ *Research of landscape design, its diversity, fragmentation or character is getting into the forefront of the scientific interest along with other landscape-ecology sciences at present. In a broader sense Landscaping science deals with landscape in connection with the landscape design and landscape character. Individual group of problems in exact evaluation of landscape state is evaluation of the vegetation formation. Except for static characteristics one independent evaluation group is*

■ *Badania naukowe dotyczące projektowania krajobrazu, jego różnorodności, fragmentacji lub charakteru wysuwają się obecnie, wraz z innymi naukami krajobrazowo-ekologicznymi, na czoło zainteresowań naukowych. W szerszym znaczeniu architektura krajobrazu zajmuje się krajobrazem w związku z jego budową i charakterem. Jedną z grup problemów, wiążących się z dokładną oceną krajobrazu jest ocena jego formacji roślinnej. Za wyjątkiem statycznej charakterystyki jedną, niezależną grupę oceny reprezentuje prognozowanie rozwoju pojedynczych formacji roślinnych.*

Problemem jest wpływ oddziaływania alochtonicznych gatunków drzew na zmianę kompozycji elementów krajobrazu, ich strukturę, charakter i budowę. Zjawisko prognozowania potencjalnej zmiany charakterystycznej budowy krajobrazu jest ważne dla określenia i oceny wizerunku krajobrazu. We wstępnej

¹ Katedra Planowania a Tvorby Krajin, Fakulta Ekologie a Environmentalistiky, Technická Univerzita vo Zvolene.

² Authors would like to thank for the financial support of the project Agency VEGA, Project No. 1/3281/06 and of the Technical University in Zvolen, Institutional Project No. AE-XVIII-3318. / Autorzy pragną podziękować za pomoc finansową przy realizacji projektu: Agencji Vega, Projekt nr 1/3281/06 oraz Politechnice w Zwoleń, Projekt zakładowy nr AE-XVIII-3318.